

Universitetens ”socialisering”

Våra universitet (och motsvarande högskolor) har sina rötter i medeltidens samhälle. De är institutioner präglade av den allmäneuropeiska kulturutvecklingen. Samtidigt utgör de en del av en gemensam västerländsk kulturvärld — kanske den viktigaste.

När de europeiska universiteten tillkom under högmedeltiden var de i regel märkligt självständiga centra för forskning och högre utbildning. Tack vare sin autonoma ställning kunde de lägga den grund, varpå den nya tidens i historien enastående europeiska kraftutveckling på samhällslivets alla områden byggde.

Under 1600- och 1700-talens absoluta furstemakt med dess totalitära anspråk degraderades de vanligen till strängt övervakade anstalter för utbildning av furstens ämbetsmän. De förlorade också i mycket sin internationella karaktär och blev nationella institutioner. Men den internationella traditionen hölls på många håll levande.

Att de äldsta svenska universiteten tillkom på 1600-talet innebar att de länge särskilt starkt präglades av den nationella ramen, framför allt i sina utbildningsinsatser. Från mitten av 1700-talet och framförallt under 1800-talet kom emellertid våra universitet liksom de europeiska i allmänhet att öka i självständighet. Enväldet hade hos oss — som annorstädes — ersatts av konstitutionella monarkier. I denna långt mer toleranta och av politisk maktfördelning formade samhällsmiljö blev universiteten i Europa åter något av lärda republiker. Så blev fallet även hos oss.

Fram till mitten av 1900-talet har universitetens forskning, undervisning och administration letts av deras professorer — med ett tämligen begränsat tillskott av speciell administrativ personal. Karakteristiskt för detta system var att det ännu under 1950-talet uppfattades som självklart att universitetskanslersämbetet snarare var en sambandsinstans mellan de professorsstyrda konsistorierna och Kungl. Maj: :t än en regeringens myndighet över universiteten. Valet av universitetskansler utgick från detta.

Med 1960-talets utbildningsexplosion blev ett sådant system ohållbart. Antalet studenter blev tiofaldigt större. Vidare hade ett otal specialhögskolor växt fram. Önskemål om ett medinflytande från andra lärarkategorier liksom från studenterna behövde också tillgodoses. I dessa tecken har universiteten omgestaltats. De styrs i dag genom ett samarbete mellan lärare och administrativa experter. Även studenternas krav på insyn och inflytande har tillgodosetts i rimlig omfattning — i vissa fall mer än så.

Men kvar står det stora problemet hur hela den vitt och rikt förgrenade floran av högre undervisningsanstalter skall kunna göras överskådlig och hanterbar i administrativt och undervisningspolitiskt hänseende. Stora vinningar i fråga om resursernas effektiva utnyttjande och förbättrad planering och koordinering av undervisningen borde rimligen kunna uppnås om detta problem löstes.

1968 års utbildningsutredning har fått sig detta problem förelagt som huvudupp-

gift. Utredningsmän har varit universitetskanslern och en liten krets av andra socialdemokratiska yrkesadministratörer. Resultatet har blivit vad som varit att vänta. Även om utredningen i vissa delar kommit med goda idéer är dess förslag bedömt som helhet alltför präglade av administrativa skrivbordsfantasier och partipolitiska biavsikter. Hela floran högre undervisningsanstalter pressas in i ett system, där genomgående hänsynen till enhetlighet, förenkling och symmetri fått vara avgörande. Att man inte kan handskas med så ömtåliga och olikartade blommor på det sättet har inte fallit utredarna in. De tycks från sina yrkesområden vara vana att tänka i organisatoriska kategorier, där behovet av förenkling och enhetlighet alltid är starkt framträdande, och så har de tänkt på det viset här också.

Deras förslag borde för de flesta universitetsmän framstå som en mardröm. Det innebär, kort sagt, att det mesta av vad som vunnits under århundradens forsknings- och utbildningstradition i förening med de senaste årtiondenas reformansatser skall kastas överbord i ett enormt administrativt experiment med universitetslärare, -administratörer och studenter som försöksdjur. Försöker man föreställa sig hur det tänkta systemet med högskoleregioner, högskolestyrelser och utbildningsnämnder skall fungera står det snart klart att resultatet av förslagens genomförande måste bli kaos. Den mängd olika utbildningsverksamheter det här är fråga om är helt enkelt alltför olika och för sin utformning både på planeringssta-

diet och i praktiken alltför beroende av lärarnas kunskaper och erfarenheter, för att de föreslagna formerna skall kunna fungera. Hur vill man tex att en högskolestyrelse för Stockholmsregionen skall kunna behärska de problem, som är förbundna med otalet så till den grad olikartade högre utbildningar, som är lokaliserade till denna region.

Värre än detta är dock den politiska bockfoten. Om förslaget skulle tillämpas i sedvanlig socialdemokratisk anda innebär det i princip att vi skulle återgå till 1600-talets universitetstyp — dvs till en högre utbildning anpassad för ett totalitärt samhälle. Universiteten har i närmare två århundraden spelat en viktig roll för maktfördelningen i samhället. Nu skall de tvingas bli en länk i regeringsmaktens styrningsmekanism. Under en myckenhet av fagert tal om nödvändigheten att samhällsintresset är starkt representerat i högskolestyrelserna ger man sålunda företrädarna för sk allmänna intressen sex platser av en högskolestyrelses tio. Lärarna skall få två platser — och de skall utses av högskolestyrelsen själv. I utbildningsnämnderna, tillsatta av högskolestyrelsen, skall man ha en tredjedel lärare, en tredjedel studerande och en tredjedel representanter för yrkeslivet. I toppen finns naturligtvis regeringen, som tillsätter högskolestyrelserna. En socialdemokratisk regering kan alltså med lätthet skaffa sitt parti majoritet i alla högskolestyrelser och alla utbildningsnämnder genom att tillämpa samma taktik som då partiet skaffade sig majoritet i alla länsstyrelser. Och det är väl också det-

ta som är meningen med representanterna för allmänintresset. Vilka möjligheter får man inte då att anställa de politiskt behagliga lärarna och administratörerna.

I jämförelse med olyckan av universitetens politisering, på längre sikt möjligheten av deras "socialisering", är förslaget att avskaffa examina och graderade betyg mindre allvarliga. Men särskilt studenterna borde tänka på att detta utslag av jämlikhetsraseri betyder att deras utbildning minskar i konkurrenskraft både inom och utom landet och därmed blir en sämre investering. En examen med ty åtföljande titel är inte längre väsentligen en status-

symbol utan en praktisk yrkesidentifikation. Och alternativet till graderade betyg är till syvende och sist "biskopen till morbror".

Sammanfattningsvis: Socialdemokraterna har på ännu ett stort samhällsområde visat att de inte längre är i stånd att lägga fram konstruktiva reformförslag. De har så till den grad fastnat i maktfilosofi, administrationstänkande och irrationell egalitet, att vad de föreslår är politiskt livsfarligt och praktiskt odugligt. En ny regering bör kasta U 68 i papperskorgen. Det mesta av dess arbete måste göras om.